

« zurück blättern vor »

RATOWAĆ v. imp., ab 1465; auch *retować*. 1) ‘Hilfe leisten, vor dem Untergang, dem Unglück bewahren, sich bemühen, etw. zu retten, zu bewahren’ – ‘udzielać pomocy, chronić od zguby, nieszczęścia, itp., starać się ocalić, zachować coś’: 1465 AcPosn I 393, STP *Ad avisacionem prefati Iacobi veniente impetu inundacionis aque, per quam destructio... aut transilus aque al. vpustu speraretur, ipse Georgius Bok debet et tenebitur impetui huiusmodi resistere al. rethowacz*. o ca.1500 JA X 382, STP *Videamus, si veniat Helias ad subveniendum sibi, retovacz go, uel ad deponendum eum de cruce*. o (†ca.1529) 1578 BierEz M4v, SPXVI *Zem sobie nikogo nie záchował / Ktoby mię był dziś rátował*. o 1569 Baz.Sk. 38, L *Pieniędzmi ich darował, i ftrawnemi rzeczami na drogę ratował*. o (1579) 1780 Sk.Zyw.1 48, L *Ratuycie, ratuycie*. o (1582) 1597 Zrn.Pst.2 355, L *Przepamiętałeś bliźniego swego pomocą i iałmużną ratować, co toż waży, iakobyś tego własne wziął*. o 1600 Klon.Wor. 36, L *Z nieszczęścia cudzego onby się rad ratował*. o (1625) 1626 Falib.P., L *Co ftracimy na zbytkach, chcemy tego gorzałką lub browarem ratować*. o (1695) 1722 Past.F. 102, L *Czemu nie mówisz? darmo się frasujesz J gryziesz milcząc, nic tym nie ratujesz*. o (1770) 1778 Gaw. Siel. 330, L *Wieśniak Rufki nigdy swych wozów nie smaruię, Żadną mazią koł swoich w drodze nie ratuię*. o 1777 Boh.Oss. 317, L *Odważnych bóg ratuię*. o (1781) 1877 Zabł.Szlafm. 246, DOR *Ratujcie, kto w Boga wierzy!* o 1788 Koł.List.1 87, L *Tanie płatny żołnierz ratuię się iak może przeciw niedostatkowi*. o 1791–1792 Gaz.Nar.1 344, L *Siedzą pod pozorem ratowania zdrowia za granicą*. o 1834 PT VIII 678, SJAM *Padła zemdlona, – Hrabia skoczył ją ratować*. o (1852–1853) 1948 Krasz.Chata I-II 145, DOR *Ratuj, kiedy możesz, a nie szydź z nędzy!* o (†1883) 1945 Norwid Juv. 9, DOR *Skaczą w wodę jeden z nich tonię... tłum się rzuca, ratują i wydobywają omdlałego*. o 1930 Nałk.Z.Dom kob. 38, DOR *Gdyby były na to środki, żeby ratować Andrzeja... Od tych błahych, poziomych spraw pieniężnych zależało jego życie*. o (1932–1934) 1950 Dąbr.M.Noce II 230, DOR *Ratują się wzajemnie, dźwigają, i to ich znięnačka zespala*. o 1949 Pięt.Łuna 193, DOR *Stajnie jeszcze pałily się, płomienie rzucały się i na stodołę, którą ratowała garstha chłopów*. – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. 2) *ratować sytuację* ‘einen Ausweg aus einer unvorteilhaften, schwierigen Situation finden’ – ‘znajdować wyjście z niezręcznej, trudnej sytuacji’: [hapax] (1939) 1947 Pięt.Białow. 8, DOR *Usiłował (...) ratować sytuację opowiadaniem kawałów grubych i pieprznych, ale rezonansu, dalibóg, nie było żadnego, chwycił się więc ostatecznego, nigdy nie zawodząnego środka na prowincji, zaproponował karty*. – nur DOR (fraz.). ♦ **Var:** *ratować* v. imp., (†ca.1529) 1578 BierEz M4v, SPXVI – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR,

L, SWIL, SW, DOR; *retować* v. imp., 1465 AcPosn I 393, STP o ca. 1500 JA X 382, STP o [LBel.] 1555 Kaz., SW – STP, SW (stp.). ♦ **Etym:** mhd. *retten* v., ‘einem Übel entreißen, befreien’, LEX. ♦ **Der:** *odratować* v. pf., ‘erretten’, 1572 Budn.1 Sam. 14 45, L *Lud odratował Jonatana, że nie umarł*. Zuerst geb. L; *ratownik* subst. m., ‘Retter’, [einzQu.] 1572 Budn.Ps. 7 2, L, zuerst geb. L; *poratować* v. pf., ‘aus der Not helfen, aushelfen’, 1579 Sk.Zyw.1 255, L *Prosił Ś. Jerzego wieśniak, aby go w szkodzie poratował, iż mu wół zdechł, a innego nie miał*. Zuerst geb. L; *wyratować* v. pf., ‘erretten, einer Gefahr entreißen’, 1606 Listy 94 *Ledwie wyratowano trzydzieści, i to pogorzatyh*. Zuerst geb. L; *podratować* v. pf., ‘aus der Not helfen, aushelfen’, (1611) 1767 Krom. 478, L *Żywności podratowania żebrzą*. Zuerst geb. L; *zaratować* v. pf., ‘unterstützen, helfen’, (1611) 1767 Krom. 707, L *Władysława Kazimierz dziesięć tysięcy czerwonych złotych na użytek codzienny zaratować musiał*. Zuerst geb. TR; *uratować* v. pf., ‘retten, erretten’, 1648 Listy 335 *Oboje to jeśli WM. dokonasz, uratujesz Rzplita*. Zuerst geb. L; *zratować* v. pf., ‘erretten’, 1684 W.Koch.Dz.B. 38 *Gdzie nieprzyjaciel w pogonią pobieży, / Ty ich zratujesz z rotami świeżemi*. Zuerst geb. L; *obratować* v. pf., ‘bedenken, überlegen, erwägen’, [hapax] 1817–1831 L₁ 29, SJAM *co ja pierwszej obratować mam*. Zuerst geb. DOR. ❖ Kleczkowski (zitiert von BASAJ und SIATKOWSKI) hält *ratować* für ein tschechisches Lehnwort. Dagegen spricht das totale Fehlen von Formen mit dem Anlaut *ra-* im Alttschechischen (nur *retovati*). Die Meinung von BASAJ und SIATKOWSKI ist allerdings, daß die polnischen Formen *re-* bzw. *ra-* dialektal oder umgekehrt hyperkorrekt sein können. Es fällt jedoch auf, daß es keinen Anlaut *re-* bei *rabędy*, *rachować*, *rakarz*, *ratusz* usw. gibt. Andererseits gäbe es bei der Übernahme aus dem Tschechischen keinen zwingenden Grund, die Gruppe *re-* durch *ra-* zu ersetzen, und dies ist in der Tat bei den beiden ältesten Belegen von 1465 und 1500 (Bibel!) nicht geschehen. Bei dem Beleg von 1555 kann es sich um einen “modischen” Bohemismus, eine Anlehnung an die geltende neuhochdeutsche Form oder, am wenigsten wahrscheinlich, um eine dialektale Aussprache des Anlautes handeln (man kann vielleicht das Fehlen von *re-* Anlauten in den genannten Beispielen mit der Zugehörigkeit zum gehobenen Wortschatz – Stichwort “Fremdwort” – erklären). Vgl. ↑*ratunek*.